

Творчість Микола Куліша у світовому історико-літературному контексті: матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої 100-річчю Херсонського державного університету(Херсон, 10-11 листопада 2017 року) / Херс. держ. ун-т; [редактори-упорядники Л.Бондаренко, І. Немченко] . – Херсон: Айлант, 2017.

Л.Д.Корівчак
м.Херсон

МОТИВ РОЗДВОЄННЯ СВІДОМОСТІ У ДРАМАХ М.КУЛІША

Домінантною рисою української літератури ХХ століття, як відомо, стає психологізм. Письменники-модерністи використовують різноманітні засоби, щоб увиразнити внутрішній світ персонажа, повніше розкрити його стосунки з соціумом. Особливої популярності набуває мотив роздвоєння свідомості. За спостереженням Л.Петрухіної, *«джерела «автодинаміки Я», той поштовх, що примушує митця вийти на дорогу (життя, творчості), вступити у суперечності із світом та суспільством, знаходяться у роздвоєності людської натури, у тому *homo duplex*, що особливо яскраво проявляється в естетиці і психології модерністського бачення»* [, с.176-177].

Романтичний мотив роздвоєння бере свій початок з міфів. Так, в енциклопедичному словнику «Славянская мифология» Левкієвська Є. аналізує дводушників. За давніми уявленнями, це незвичайні люди, які мають містичний зв'язок із нечистою силою і володіють двома душами – людською й демонічною. Свою «демонську силу» дводушники можуть використовувати не лише на зло, а й на добро, приносячи людям не шкоду, а користь. Відтак дводушництво – це і дар, і кара Бога водночас, покликання й прокляття.

М.Куліш був «вірним найістотнішому закону творчості: художньому розкриттю мікрокосму людської душі, в якій, немов у краплі води, відбивається світ» [79, с.86]. За допомогою мотиву роздвоєння свідомості драматург майстерно розкрив абсурдність у вчинках дійових осіб. Вже в першій п'єсі «97» автор зобразив суперечливий образ голови комнезаму Мусія Копистки. Молодий митець прагнув реалістично показати революційні протистояння. Дослідники зазначають, що і сам М.Куліш брав участь в комуністичних акціях. Випадково чи свідомо головний герой драми «97» стає «сліпим знаряддям політики партії» [Ков., с.532]. Роздвоєння свідомості Мусія Копистки постає як протистояння традиційних українських моральних чеснот і деградації свідомості під впливом більшовицьких гасел. «Наявність кількох варіантів п'єси (збереглося дві машинописні редакції – 1925 та 1929 рр.) засвідчує не так пошуки найточнішого тексту, як знаходження відповідності вимогам соціального замовлення, розкриває «трагічну духовну

розірваність митця», який намагався «порозумітися з «розумнішим» загалом», тобто компартією» [Ков., с.534].

У драмі «Народний Малахій» М.Куліша мотив роздвоєння свідомості головного героя є центральним у моделюванні персонажа і соціалістичного суспільства. Малахій Стаканчик 27 років прожив як «найвірніший християнин», але начитавшись революційної літератури, всіляко заперечує будь-які релігійні традиції. Хоча герой і викидає паску й крашанки на Великдень, забороняє палити кадило, але йому не так легко позбутись свого минулого світогляду. Тому на деякий час спрацьовує пастка Кума, коли звучить організована ним мелодія «Милость мира» Дегтярьова. Малахій мимовільно згадує видіння про Бога в дитинстві, з певним замилюванням слухає пісню. Але прореволюційна спрямованість його другого «я» швидко повертає його до реальності і спрямовує в дорогу до раднаркомів України. Водночас минуле героя не так легко його відпускає і час від часу проявляється на підсвідомому рівні. Так, Малахій збирається взяти з собою до Харкова атрибути паломників, що ходили на прощу, - ціпок і торбину з сухарями. Саме ім'я героя є алюзією на тринадцятого біблійного пророка, який карав священиків за відступництво від віри. У Малахія-революціонера на заміну релігійному світогляду приходять більшовицький. Від природи боязкий і загально непомітний у суспільстві громадянин, який навіть замурував себе на 2 роки в чулані під час революції поступово покладає на себе місію реформувати людину. Поєднавши протилежні ідеї («... намішав Біблії з Марксом, акафіста з «Антидюрінгом»), Малахій уявив себе Месією, вищою силою. Попри благородні наміри зробити людство кращим, методи героя викликають обурення в суспільстві. Переслідування, звинувачення, застосування сили у реформуванні людини розходяться із загальними лозунгами більшовиків про демократичність суспільства, його свободу. Герой бажає зробити всіх кращими, але приносить страждання для своєї родини (дружина оплакує чоловіка як покійника, нещасні доньки, особливо Любов, яка врешті повісилась), через його вплив божеволіє медсестра Оля.

У п'єсі «Патетична соната» автор зобразив романтичний образ Ілька Юги, котрий живе в своєму світі - уявний корабель «Арго», омріяний образ Марини. Роздвоєння особистості героя відбувається внаслідок втрати ідеалу коханої, яка представляє українську націоналістичну силу і є його ворогом. Як результат – духовне спустошення Ілька (постріл в Марину) і його фізична загибель.

М.Куліш, як і більшість письменників-модерністів, за допомогою мотиву роздвоєння свідомості майстерно зобразив протиріччя світогляду героя, крах ілюзій та мрій на нову політичну силу – більшовиків, розчарування в їхніх лозунгах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ковалів Ю. Історія української літератури: кінець ХІХ – поч. ХХІ ст.: підручник: у 10 т./ Юрій Ковалів. – К.: ВЦ «Академія», 2013. – Т.4. – С.529-567.
2. Куліш М. П'єси / Микола Куліш. – К.: Наук.думка, 1998. – 304 с.
3. Матющенко А. Час героя: Українська драматургія першої половини ХХ століття / Анжела Матющенко. – К.: Фоліант, 2004. – 125 с.
4. Славянская мифология. Энциклопедический словарь. Автор: коллектив авторов
Издательство: М.: Эллис Лак Год: 1995г. – 416 с.
5. Петрухіна Л. «Ното duplex» у модерністському краєвиді (на польському та українському матеріалі) / Людмила Петрухіна // Сучасний погляд на літературу: зб. наук. праць. – Випуск 3. – К. : ВЦ Держкомстату Укр.-к, 2000. – С. 171 – 179.